

BORGARTING LAGMANNSRETT

DOM

Avsagt: 27.06.2016 i Borgarting lagmannsrett,

Saksnr.: 15-145784ASD-BORG/02

Dommere:

Lagdommer	Jørgen F. Brunsvig
Lagdommer	Hedda Remen
Tilkalt dommer, tingrettsdommer	Lars Edvard Landsverk

Ankende part	Arne Helvig	Ove Martin Kolnes
Ankende part	Solar Harvest Holding AS	Ove Martin Kolnes
Ankende part	Steinar Kolnes	Ove Martin Kolnes
Ankende part	Solar Harvest Ltd. Ghana	Ove Martin Kolnes
Ankende part	Ove Martin Kolnes	
Ankemotpart	Staten v/justis- og beredskapsdepartementet	Advokat Jørgen Aandal Vangsnes

Saken gjelder krav om fastsettelsesdom for brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 6 nr. 1 og krav om erstatning og oppreisning på grunn av konvensjonsbrudd.

Steinar Kolnes, Arne Helvig og Finn Byberg etablerte selskapet Biofuel AS i 2007. Biofuel eide selskapene Biofuel Africa AS og Biofuel Africa Limited. I 2008 var selskapene involvert i et prosjekt i Ghana i Afrika som gikk ut på dyrking av jatropha. Jatropha er en plante inneholdende olje som kan utvinnes og brukes i produksjon av miljøvennlig biobrensel.

Biofuelgruppen innledet et samarbeid med Statoil New Energy AS i 2008. Det ble underskrevet en intensjonsavtale (et såkalt Term sheet). Et vilkår for videre samarbeid fra Statoils side var at det ble gjennomført en såkalt Integrity Due Diligence av Biofuelselskapene. Statoil engasjerte Diligence International LLC til å gjennomføre undersøkelsen. Byrået fremla en foreløpig rapport 17. desember 2008 til Statoils enhet for etikk og korrupsjon. Rapporten inneholdt blant annet flere sitater fra byråets kilder. Sentralt i saken her har vært et sitat benevnt Quote A, som lyder slik:

Fassine Fofana is the man we use in order to maintain confidential contacts to the Governments of the area. If we have been sure that it was possible to start our project in Ghana only with the contact we got from the tribe we met, this was because Fassine Fofana brought us to a meeting with a member of a Commission that has the target to deregulate the whole licencing system in Ghana. That man, I don't remember his name but he had eyeglasses, assure us that with a little bit of money everything would be alright. Fofana asked us a sum, we paid it in an envelop, the man had a broad smile and said that we can consider us as his friends. Then Fofana asked for 10% of that sum and we paid it despite of the fact that it was a very high fee, but we have been happy because we could start immediately with our work. This is the reason why I accepted to work with Fofana in some other projects: he is a very (reputable) man in West Africa, has a lot of connections and could be very relevant for our company in the near future.

Det er enighet mellom partene om at sitatet beskriver det som kan være en korrupsjonshandling.

En bearbejdet versjon av rapporten datert januar 2009 inneholder blant annet spørsmål fra Statoil med kommentarer fra byrået. Partene er enige om at også den siste rapporten må betraktes som foreløpig, idet den klart forutsetter at videre undersøkelser eventuelt måtte gjøres før sikre konklusjoner kunne trekkes.

Statoil innkalte representanter for Biofuelgruppen til et møte i Statoils lokaler i Stavanger 30. januar 2009, der sitatet ble gjort kjent. Statoil ønsket ikke å oppgi kilden for opplysningene eller å legge frem rapporten, til tross for flere oppfordringer fra Biofuel om dette.

I begynnelsen av februar 2009 trakk Statoil seg fra samarbeidet. Stavanger Aftenblad hadde i februar og mars måned flere oppslag om saken, der det fremgikk at mistanke om korrupsjon hos Biofuelselskapenes ansatte eller representanter var bakgrunnen for at samarbeidet var avsluttet.

Biofuel AS begjærte oppbud og ble tatt under konkursbehandling. Arne Helvig og Steinar Kolnes kjøpte innmaten i boet og i selskapets datterselskaper, som i dag er Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana.

En anmeldelse av Statoil for ærekrenkelse ble henlagt av politiet.

Ved stevning innkommet Stavanger tingrett 24. november 2009 reiste Steinar Kolnes, Arne Helvig, Finn Byberg og Ove Martin Kolnes privat straffesak mot Statoil med krav om mortifikasjon av Quote A og oppreisning. Biofuel Africa AS og Biofuel Africa Limited Ghana sluttet seg til søksmålet under saksforberedelsen. Statoil påstod prinsipielt avvisning, subsidiært frifinnelse.

Om den videre behandlingen av den private straffesaken med videre fremgår følgende av Oslo tingretts dom:

Ved Stavanger tingrett ble saken først fordelt til tingrettsdommer Audun Stornes. Etter det opplyste trakk han seg fra saken på grunn av sitt kjennskap til saksøkernes prosessfullmektig, advokat Hege Ersdal. Saken ble deretter overført til tingrettsdommer Richard Saue i mai 2010. Han avholdt saksforberedende møte 22.06.10 for behandling av avvisningsspørsmålet, samt enkelte andre spørsmål.

Stavanger tingrett v/Saue avsa 10.09.10 kjennelse om avvisning av saken, idet retten ikke fant at noen av saksøkerne kunne anses som fornærmet i saken. Etter anke fra saksøkerne ble avgjørelsen omgjort av Gulating lagmannsrett ved kjennelse av 25.02.11. Saksøktes anke over denne kjennelsen ble forkastet av Høyesteretts ankeutvalg ved kjennelse av 27.05.11.

Det ble 04.07.11 sendt brev om beramning av hovedforhandling i saken til 06.02.12.

I et dommermøte ved Stavanger tingrett 08.11.11 behandlet man spørsmålet om ivaretagelse av saksporteføljene for fire dommere som våren 2012 ville være opptatt med to store saker. Richard Saue var en de fire dommerne, og det ble besluttet at dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland skulle håndtere Saues portefølje, herunder saksbehandling og avvikling. Det ble ikke gjort noe unntak i så måte for den private straffesaken mot Statoil.

Sommeren og høsten 2011 verserte det andre prosessuelle spørsmål i saken. Saksøkerne begjærte bevisstilgang til den såkalte IDD-rapporten (Integrity Due Diligence report), hvilket Statoil nektet, blant annet under henvisning til at denne dokumentasjonen var uten bevismessig betydning i saken. Saksøkerne begrunnet

begjæringen nærmere innen den av retten fastsatte frist, 19.08.11. Av begjæringen fremgår at dersom Statoil ikke etterkom begjæringen om fremleggelse av IDD-rapporten, ble det begjært rettslig avhør av Michael Price i Statoil, for at han skulle forklare seg om kilden til Quote A og identiteten til Company X. Statoil begjærte på sin side bevisavskjæring hva angikk saksøkernes vitneliste, idet ikke alle kunne ses å være relevante.

Ved brev av 23.12.11 besluttet Sikkeland ikke å etterkomme begjæringen om utlevering av IDD-rapporten, idet den ikke kunne ses å belyse de krav saksøkerne hadde fremmet. Retten fant videre at ikke alle de påberopte vitner var nødvendige, og ga saksøkerne frist med å presisere hvilke vitner som var hensiktsmessige og nødvendige. Under henvisning til saksøkernes prosesskriv av 22.12.11 fant Sikkeland enn videre at det på daværende tidspunkt ikke var grunn til å utsette hovedforhandlingen, berammet til 06.02.12. Begjæringen om bevisopptak omhandles ikke i beslutningen. For øvrig legges til grunn at det var ved beslutningen av 23.12.11 partene ble kjent med at det var foretatt dommerskifte i saken.

Sikkelands beslutning om ikke å etterkomme begjæringen om fremleggelse av IDD-rapporten ble anket. Saksøkernes prosessfullmektig begjærte 13.01.12 nok en gang hovedforhandlingen utsatt, under henvisning til anken. Statoil motsatte seg utsettelse, men retten besluttet avlysning av den berammede hovedforhandlingen. Ny hovedforhandling ble berammet til 21. – 24.01.13, jf. berammingsbrev av 11.09.12.

Ved kjennelse av 15.05.12 ble saksøkernes anke forkastet av Gulating lagmannsrett. Foruten begjæringen om bevisfremleggelse ble det i anken også anført at dommerfullmektig Sikkeland var inhabil. Det ble i så måte vist til hans ansettelsesforhold i advokatfirmaet Hjort, som han hadde permisjon fra, og at Hjort hadde hatt flere betydelige oppdrag for Statoil. Saksøkerne mente derfor at det forelå særegne omstendigheter skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet, jf. domstolloven § 108. Lagmannsretten var enstemmig av den oppfatning at Sikkelands ansettelsesforhold ikke medførte inhabilitet. Det ble for øvrig i anken også anført at det forelå saksbehandlingsfeil ved at tingretten ikke hadde behandlet alle de krav som saksøkerne opprinnelig hadde fremsatt i sin begjæring. Det dreide seg om begjæring om bevisopptak av Michael Price i Statoils enhet for etikk og korrupsjon, og det gjaldt oppgivelse av identiteten til kilden bak Quote A, og til et selskap kalt "Company X". Da tingrettens beslutning av 23.12.11 ikke omhandlet disse kravene, la lagmannsretten til grunn at tingretten ennå ikke hadde tatt stilling til disse. I prosesskriv av 08.06.12 gjentok saksøkerne kravet om at Statoil ble pålagt å oppgi kilden til Quote A og identiteten til Company X, ved rettslig avhør av Michael Price.

Den videre anken til Høyesterett over lagmannsretens kjennelse av 15.05.12 ble forkastet 06.07.12. Førstvoterende i Høyesterett var Bergljot Webster, som Sikkeland hadde jobbet for i sin tid i advokatfirmaet Hjort.

I brev av 13.08.12 til saksøkernes prosessfullmektig ba dommerfullmektig Sikkeland, med henvisning til Høyesteretts kjennelse, opplyst hvorvidt blant annet begjæringen om bevisopptak ble opprettholdt. Ved prosesskriv av 03.09.12 opplyste saksøkernes prosessfullmektig at begjæringen om bevisopptak forut for hovedforhandlingen ble frafalt, ettersom Statoil i prosesskriv av 22.06.12 hadde bekreftet at Price hadde møteplikt.

Dommerfullmektig Sikkeland var i kontakt med Statoil v/direktør Catherine Støle i juridisk avdeling i februar/mars 2012 i anledning av at Statoil 15.02.12 annonserte flere ledige stillinger som advokat. De hadde etter det opplyste en samtale om Sikkelands bakgrunn, men Sikkeland søkte ikke på stillingene, angivelig fordi det ikke var aktuelt for ham å tiltre før den kommende høsten, hvilket ikke var et aktuelt tidsperspektiv for Statoil. Ifølge egen forklaring undersøkte, og søkte, Sikkeland andre stillinger både før og i tiden som fulgte. Han var i ferd med å takke ja til ansettelse i firmaet Talisman Energy AS i henhold til tilbud av 21.06.12, men så ble han kontaktet av Støle i Statoil, som var interessert i å tilby ham jobb. Etter intervju, innsending av CV og karakterutskrifter, og kontakt med de oppgitte referansene, ble det skrevet ansettelseskontrakt, datert 04.07.12. Ansettelsen gjaldt i henhold til tilbudet av samme dag stilling som "*legal counsel legal*" i enheten "*Leg Corporate Legal*". Ifølge Sikkeland skrev han under noen dager senere, trolig rundt 10.07.12. Hans referanser var for øvrig sorenskriver Helge Bjørnstad og høyesterettsdommer Bergljot Webster.

Sikkeland hadde etter det opplyste pappapermisjon og ferie i tidsrommet 23.06. – 10.08.12. Da han kom tilbake, kontaktet han tingrettsdommer Saue med opplysningen om at han var blitt ansatt i Statoil. Han tok opp spørsmålet om den videre behandlingen av mortifikasjonssaken mellom saksøkerne og Statoil. Sikkeland og Saue ble enige om å etablere en "postmannsordning", hvoretter Sikkeland skulle beholde saken, men ikke treffe noen materielle avgjørelser. Det syntes da på det rene at Saue ville ha hovedforhandlingen ettersom hans arbeid med den såkalte Acta-saken skulle avsluttes i løpet av høsten 2012, og ny hovedforhandling ennå ikke var berammet. Som ovenfor nevnt ble den imidlertid berammet ikke lang tid senere, ved berammingsbrev av 11.09.12. Det er for øvrig også reflektert i det ovenfor omtalte brevet av 13.08.12 at ny hovedforhandling ikke var berammet på tidspunktet for etableringen av Sikkelands og Saues postmannsordning. Sikkelands ansettelsesforhold i Statoil og postmannsordningen er for øvrig ikke omtalt i det nevnte brevet. Postmannsordningen ble heller ikke tatt opp med sorenskriver Bjørnstad. Av andre handlinger under denne ordningen nevnes at Sikkeland 15.10.12 sendte en forespørsel til partenes prosessfullmektiger om eventuelle kommentarer til en uttrukket meddommers spørsmål om egen habilitet på grunn av hyppig arbeidsmessig kontakt med Statoil.

Saksøkerne fremmet 18.10.12 begjæring om bevissikring til Stavanger tingrett. Begjæringen gjaldt bevissikring utenfor rettssak i medhold av tvisteloven kapittel 28. Saksøkt i begjæringen var Statoil, og den gjaldt sikring av den omtalte IDD-rapporten, utarbeidet av det ukjente Company X, og som inneholdt sitatet Quote A. Det er i begjæringen opplyst at spørsmålet om fremleggelse av IDD-rapporten i forbindelse med den private straffesaken var endelig avslått ved Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse av 06.07.12. Det er anført at saksøkerne vurderer å ta ut sivilt søksmål med krav om erstatning etter fremsettelsen av anklagene om korrupsjon, og at dette dannet bakgrunnen for begjæringen om bevissikring. Da begjæringen kom inn til Stavanger tingrett, ble den først gitt dokumentnummer i den allerede verserende private straffesaken. I domstolenes saksbehandlingssystem, Lovisa, gjorde Sikkeland 24.10.12 et notat til Saue, der han skrev "*Denne må nok du ta..*" Begjæringen ble 29.10.12 tatt ut av den private straffesaken, og opprettet som egen sak, som ble tildelt Saue.

Dommerfullmektig Sikkeland sa opp sin jobb i Stavanger tingrett 25.09.12, og sluttet 09.11.12, for så å begynne i Statoil noen få dager senere. Saken ble så tilbakeført tingrettsdommer Richard Saue, som omtrent på samme tid avsa dom i den saken (Acta-saken) som hadde foranlediget Sikkelands bestyrelse av hans saksportefølje.

Saue avsa 21.11.12 kjennelse om at den ovenfor nevnte meddommeren skulle vike sete. Han avsa 22.12.12 kjennelse om at tre av saksøkernes påberopte vitner ikke skulle tillates ført. Denne kjennelsen ble ikke anket.

Hovedforhandlingen i mortifikasjonssaken ble avviklet 21. – 24.01.13 under tingrettsdommer Saues ledelse. Dom i saken ble avsagt 08.02.13, der Statoil ble frifunnet, både hva gjaldt kravet om mortifikasjon av utsagnet i Quote A og hva gjaldt kravet om erstatning.

I e-post av 28.02.13 til tingrettsdommer Saue, skrev saksøkernes prosessfullmektig, advokat Hege B. Ersdal:

Det vises til hovedforhandling gjennomført 21. – 24. januar samt mottatt dom i saken. Dommens resultat og begrunnelse har ingen betydning for eller sammenheng med denne henvendelsen.

I etterkant av saken føler jeg et behov for å ta kontakt med deg i egenskap av rettens administrator. Bakgrunnen for dette er at jeg i løpet av min advokatkarriere på 16-17 år har prosedert mye for alle instanser, men har aldri tidligere erfart å bli behandlet slik jeg ble i denne saken. Slik jeg ser det var det en gjennomgående forskjell i behandlingen av meg og motpartens prosessfullmektig i min disfavør. Jeg opplevde videre en aggressivitet og intensitet i angrep på mine innlegg som jeg aldri tidligere har erfart. Jeg mener spørsmålene gikk langt utover spørsmål til klargjøring av anførsler men var formulert og presentert som kritikk og innsigelse til argumentasjonen og pakket inn i en negativ og lite vennligsinnet form.

Som prosedyreadvokat mener jeg å være "romslig", lite nærtagende og forberedt på det meste, men denne behandlingen var av en slik karakter at jeg har behov for å ta dette opp med deg. Jeg er (heldigvis) en erfaren prosedyreadvokat som er vant til temperatur og tøft klima i retten, men annerledes enn i andre saker oppfattet jeg dette tidvis som et angrep på min person og min rolle som advokat for saksøkerne.

I tiden etter hovedforhandlingen har jeg tenkt gjennom hva som kan være bakgrunnen for din håndtering av saken og av meg som advokat. Jeg stiller meg spørsmål om hvorfor jeg ble behandlet slik, om jeg har gjort noe galt eller om det var et utslag av hvordan du vurderte saken anlagt av mine klienter som jeg var prosessfullmektig for. For å kunne legge dette bak meg og trekke erfaring av det, setter jeg stor pris på om du kan gi meg en tilbakemelding som hjelper meg videre i disse tankene.

I et foreløpig svar av 01.03.13 ga Saue uttrykk for at han ville være den første til å beklage at han i sin interesse for å få klarlagt og prøvet saksøkernes prosesstandpunkter under hovedforhandlingen hadde støtt henne. "Det har slett ikke vært min intensjon".

Retten hitsetter deler av Saues utfyllende svar av 08.03.13 til advokat Ersdal:

Som fremhevet i min e-post 1. mars, har det aldri vært min intensjon å angripe din person, eller å diskreditere deg foran dine klienter. Det har jeg aldri hatt noen

foranledning til å gjøre. At du forstås å ha opplevd situasjonen slik må jeg for egen del ta til etterretning og ta med meg som et erfaringsgrunnlag i kontakten med prosessfullmektigene under hovedforhandlingen i fremtidige saker.

Jeg mener selv at jeg bare stiller spørsmål for å oppnå klargjøring eller presisering av det som anføres om faktum og rettsregler av prosessfullmektigene. Jeg vil også om nødvendig stille spørsmål til prosessfullmektigene om hvor langt til tilbudte beviser rekker i forhold til et anført faktisk grunnlag, eller om rekkevidden av den påberopte rettsregelen opp mot det anførte faktum. Jeg vil til tider også stille spørsmål til prosessfullmektigen om hvordan resultatet anføres å bli om retten bare et stykke på vei legger til grunn et anført faktum, eventuelt legger til grunn et faktum som motparten har anført. I forhold til et anført rettslig grunnlag vil jeg om nødvendig også be om prosessfullmektigens uttalelse om hvordan den rettsnormen som anføres i den foreliggende sak kan tenkes å passe på et alternativt faktum. Dette siste for å søke å få et inntrykk der og da av den generelle godheten av den rettsnormen som anføres i forhold til det påberopte faktum i den saken som står til behandling.

Hvor mye jeg spør og hvor aktiv jeg er vil i det store og hele bero på hva prosessfullmektigen anfører, og de umiddelbare spørsmål som prosessfullmektigens innlegg foranlediger og presisjonsnivået og dybden i de svar som gis på mine spørsmål.

Jeg opplever til tider at prosessfullmektiger er utydelige, vegrer seg for å besvare spørsmål, eller er helt uforberedt på spørsmål fra retten, hvor dette antakelig skyldes hvordan vedkommende advokat ser sin egen rolle under rettergangen, og derfor blir overrasket eller avkledd når dommeren i retten setter anført faktum eller juss under et visst kritisk lys. Jeg ser her bort fra den særlige rolle forsvareren har i en straffesak. Jeg vet ikke, men din uttalelse om at "*spørsmålene gikk langt utover spørsmål til klargjøring av anførsler men var formulert og presentert som kritikk og innsigelse til argumentasjonen [...]*", kan tyde på at vi kan ha en forskjellig forståelse av dommerrollen, og av hvilke krav dommeren med rimelighet kan stille til prosessfullmektigene under rettergangen.

Retten har et ansvar for at det rettssøkende publikum skal føle seg ivaretatt under rettergangen. Det er på det rene at der retten har langt flere spørsmål til den ene siden enn til den andre siden, kan lede til at det oppstår inntrykk av at retten er forutinntatt, har sympatien for den ene siden, eller ikke liker prosessfullmektigen. Som dommer tar jeg partenes argumenter på alvor. Jeg kan derfor ikke unnlate å reise spørsmål til en prosessfullmektig ved det som anføres, bare fordi jeg ikke kan være sikker på at jeg har tilsvarende mengde spørsmål til den andre siden.

Jeg konstaterer at du skriver at mine spørsmål til deg som prosessfullmektig "*var pakket inn i en negativ og lite vennligsinnet form*". Det er din opplevelse av min prosessledelse, og jeg kan ikke motsi denne, selv om mine intensjoner ikke var slik, og min egen opplevelse av situasjonen var en annen.

Det er ikke ofte dommere får direkte tilbakemeldinger fra prosessfullmektiger om sin prosessledelse. Jeg takker for at du ga uttrykk for din oppfatning av meg direkte, og jeg håper du opplever at jeg har tatt deg og din henvendelse på alvor. Vi kan alle bli bedre i utøvelsen av våre fag – også dommere, også jeg.

Saksøkerne anket dommen. Gulating lagmannsrett avsa 14.05.13 formell beslutning om å nekte anken fremmet, i medhold av straffeprosessloven § 321 annet ledd hva angikk den straffeprosessuelle siden av saken, og i medhold av tvisteloven § 29-13 annet ledd hva angikk det sivilrettslige erstatningskravet.

Nektelsen av å fremme anken ble anket til Høyesteretts ankeutvalg, som ved kjennelse av 09.09.13 forkastet den straffeprosessuelle delen av anken. Den sivilprosessuelle delen av anken ble samme dag besluttet nektet fremmet.

Når det gjelder den ovenfor nevnte begjæringen om bevissikring i medhold av tvisteloven, avsa tingretten v/Saue 24.05.13 kjennelse om at begjæringen ikke ble tatt til følge. Avgjørelsen ble ikke påanket.

Ifølge saksøkerne ble de i juni 2013 ved en tilfældighet klar over at Sikkeland var blitt ansatt i Statoil med tiltredelse i november 2012. Saksøkerne kontaktet Sikkeland og Stavanger tingrett, og fikk bekreftet at også Saue kjente til ansettelsen høsten 2012.

Ved brev av 03.11.13 innga saksøkerne klage til Tilsynsutvalget for dommere. Etter innhenting av uttalelser traff Tilsynsutvalget 04.06.14 følgende vedtak:

1. Klagen avvises for så vidt gjelder tingrettsdommer Richard Saues administrering av saken under saksforberedelsen og under hovedforhandlingen.
2. Det foreligger for øvrig ikke grunnlag for anvendelse av disiplinærtiltak overfor tingrettsdommer Richard Saue.
3. Tidligere dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland gis kritikk for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk.
4. Det foreligger ikke grunnlag for anvendelse av disiplinærtiltak overfor sorenskriver Helge Bjørnestad.

Ved stevning 30. juli 2014 til Stavanger tingrett krevde Ove Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana fastsettelsesdom for at staten hadde brutt EMK artikkel 6 nr. 1. De krevde også erstatning og oppreisning. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet nedla påstand om avvisning av kravet om fastsettelsesdom og ellers frifinnelse.

Oslo tingrett avsa 26. juni 2015 dom med slik domsslutning:

1. Dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland var i perioden ca. 1. juli til ca. 10. november 2012 inhabil til å behandle sak nr. 11-108237PRI-STAV ved Stavanger tingrett, hvilket krenket saksøkernes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 1
2. For øvrig frifinnes Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet.
3. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å erstatte saksøkernes sakskostnader med 70 000 – syttitusen – kroner.

For nærmere detaljer om saksforholdet vises til tingrettens dom og lagmannsrettens bemerkninger nedenfor.

Partene er enige om at tingrettens fremstilling av faktum i det vesentlige kan legges til grunn av lagmannsretten. Under ankeforhandlingen ble det presisert at dommerfullmektig Sikkeland i juni 2012 ble kontaktet av Statoil med en forespørsel om å sende inn en søknad på aktuelle stillingen og ikke med et tilbud om ansettelse. Dette er så vidt lagmannsretten forstår, ikke bestridt.

Ove Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana har anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Anken gjelder hele dommen. Også staten ved Justis- og beredskapsdepartementet har anket dommen. Statens anke gjelder punkt 1 i tingrettens domsslutning. Ankeforhandling er holdt 18. – 20. mai 2016 i Borgarting lagmannsretts hus. Ove Martin Kolnes, Steinar Kolnes og Arne Helvig møtte og avga forklaring. Arne Helvig møtte også på vegne av Solar Harvest Holding AS som selskapets styreleder. Steinar Kolnes representerte også Solar Harvest Limited Ghana, der han er styreleder. Som prosessfullmektig for partene fungerte Ove Martin Kolnes. For staten møtte seniorrådgiver Ingeborg Gjølstad sammen med prosessfullmektigen, advokat Jørgen Aandal Vangnes. Det ble avhørt syv vitner. Om bevisføringen for øvrig vises til rettsboken. Dommen er ikke avsagt innen fristen i tvisteloven § 19-4 femte ledd grunnet stor arbeidbyrde.

Nytt for lagmannsretten er fremleggelsen av Integrity Due Diligence-rapporten som var opphavet til korrupsjonsmistankene. Selskapet som utarbeidet rapporten, Diligence International LLC, er det som av tingretten er omtalt som Company X. Rapporten ble først fremlagt under forberedelsen av en erstatningssak som Ove Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig og Solar Harvestselskapene har anlagt mot Statoil. Søksmålet hører under Stavanger tingrett, men er etter det opplyste overført til Jæren tingrett og er fortsatt under forberedelse. For øvrig står saken her i det vesentlige i samme stilling for lagmannsretten som for tingretten.

De ankende parter, Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana har i hovedtrekk anført:

Det er ikke grunnlag for å avvise kravet om fastsettelsesdom for brudd på EMK artikkel 6 nr. 1. Forarbeidene til tvisteloven kan ikke forstås slik at rettskraftreglene er til hinder for å gå til søksmål ved de nasjonale domstoler om konvensjonsbrudd under behandlingen av en tidligere sak, selv om denne er rettskraftig avgjort. I et tilfelle som dette er det ikke snakk om noe "nytt" selvstendig søksmål. Stavanger tingrett tok selv aldri stilling til spørsmålet om saksbehandlingen var konvensjonsstridig, og verken partene, Gulating lagmannsrett eller Høyesterett kjente til omstendighetene som utgjorde konvensjonsbruddet. Muligens kunne det vært grunnlag for å avvise et fastsettelsessøksmål dersom spørsmålet om

konvensjonsstrid allerede var behandlet i den saken som er rettskraftig avgjort, men det er ikke tilfelle her. Det fremgår av Rt. 2010 side 1170 avsnitt 77 at kravet om at alle nasjonale rettsmidler må være uttømt før man kan fremme en klage til Menneskerettskomitéen, innebærer at substansen i klagen må være tatt opp for nasjonale organer.

Også staten bør være interessert i "å rydde i eget hus" ved at et spørsmål om konvensjonsbrudd blir prøvd for nasjonale domstoler før de bringes inn for konvensjonsorganet. Det er ingen grunn til å tro at nasjonale domstoler vil bli belastet med en mengde søksmål fra borgere som er misfornøyd med behandlingen de har fått i domstolene. Denne saken er heldigvis meget spesiell. Om det likevel skulle bli en viss økt pågang av slike saker, vil det innebære en avlastning av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, noe som Norge jo har forpliktet seg til.

En avgjørelse fra Tilsynsutvalget for domstolene kan være et "effective remedy" (effektiv prøvingsrett), men var det ikke for de ankende parter i dette tilfelle. Tingrettsdommer Saue gikk fri, men skulle vært dømt for å ha brutt sin embetsplikt til å varsle om Sikkeland's inhabilitet. Da ville Sikkeland blitt tatt av saken og ville ha gått fri i Tilsynsutvalget.

En gjenåpning av mortifikasjonssaken ville i dette tilfelle heller ikke ha utgjort noen effektiv prøvingsrett. Mortifikasjonssaken var en stor belastning for de ankende parter, vitnene husket dårlig og den rettslige interessen i en slik gjenåpning er redusert i og med erstatningssøksmålet for Jæren tingrett.

Stavanger tingretts behandling av de ankende parters saker innebærer brudd på EMK artikkel 6 nr. 1 på fire måter, jf. den nedlagte påstanden, hvor helt grunnleggende prinsipper er tilsidesatt.

Dommerfullmektig Sikkeland var på grunn av sin tilknytning til motparten Statoil klart inhabil som saksforberedende dommer. Inhabiliteten inntrådte allerede i november 2011, da Sikkeland overtok ivaretagelsen av Saues saksportefølge, og ikke i juli 2012 slik som Oslo tingrett kom til, og den varte til Sikkeland sluttet i tingretten. Under saksforberedelsen tok Sikkeland flere avgjørelser, han unnlot å ta andre avgjørelser og han sendte flere brev der han ga uttrykk for sine oppfatninger. Da hjelper det ikke om den som avgjør saken, er habil, idet partene har krav på minst én behandling som er fri for grunnleggende saksbehandlingsfeil. Derfor kan det heller ikke reparere feilene i førsteinstansen at Gulating lagmannsrett tok stilling til saken ved å nekte den fremmet, da dette ikke innebar en fullstendig overprøving av tingrettens avgjørelse. Ved lagmannsrettens saksbehandling ble det dessuten gjort den feilen at de ankende parter ikke fikk varsel om at den sivile delen av anken ble vurdert nektet fremmet.

Ved inhabilitetsvurderingen må det legges stor vekt på hensynet til det rettssøkende publikum, som må kunne ha tillit til domstolene. Det skal også tillegges vekt at det er reist

inhabilitetsinnsigelse. Også sorenskriver Bjørnestad i Stavanger tingrett erkjente at Sikkeland ikke skulle ha hatt saken. Det må også tas hensyn til den særlige posisjon Statoil har hatt i det juridiske miljøet i Stavanger, som lett kan ha påvirket Sikkeland også før han fikk jobb i selskapet, så lenge han var arbeidssøker som dommerfullmektig i en midlertidig stilling. At jus-Norge er lite må skjerpe kravet til en dommers habilitet. Inhabiliteten er i strid med artikkel 6 nr. 1 ved at de ankende parter ikke har fått en rettferdig rettergang ved en uavhengig og upartisk domstol.

Postmannsordningen bryter med retten til en rettferdig rettergang, med retten til kontradiksjon og med likebehandlingsprinsippet. Praktiske hensyn som begrunnelse for ordningen kan det ikke tas hensyn til. Det kan ikke ses bort fra at ordningen kunne vært lovlig, men da måtte de ankende parter i alle fall vært informert om den og selv tatt stilling til om den kunne aksepteres. Slik saken hadde utviklet seg, ville en slik aksept aldri blitt gitt.

Tingrettsdommer Saues tildeling av bevissikringssaken til seg selv er i strid med artikkel 6 nr. 1 fordi en slik fremgangsmåte ikke er "established by law" (opprettet ved lov). Den er også i strid med tilfældighetsprinsippet som gjelder ved tildeling av saker til dommere i kollegiale domstoler. At sorenskriver Bjørnestad i ettertid har gitt sin tilslutning til fremgangsmåten, kan ikke reparere feilen. Saue skulle ha overlatt til Bjørnestad eller til den som av ham var tildelt myndighet til å fordele saker, å bestemme hvem som skulle ha bevissikringssaken, eller i det minste konferert med sorenskriveren før han satte saken på seg selv. Tilfældighetsprinsippet kan fravikes hvis det er saklig grunn til det, jf. Bøhn, Domstolloven kommentarutgave (2. utgave) side 558-560. I dette tilfelle var det ikke tilstrekkelig saklig grunn til å fravike tilfældighetsprinsippet. At Saue etter egen forklaring "var den som kjente saken best", er ikke nok.

Tingrettsdommer Saue var inhabil ved pådømmelsen av mortifikasjonssaken, jf. domstolloven § 108. Det vises til Rt. 1996 side 1528, Rt. 1993 side 1160, Rt. 2009 side 454 og LG-2013-14607. Inhabiliteten har forhindret de ankende parter i å få en rettferdig rettergang ved en uavhengig og upartisk domstol, jf. artikkel 6 nr. 1.

En rekke omstendigheter ved Saues befatning med saken underbygger at han var inhabil: Saue brøt sin embetsplikt til å si fra om egen og andres inhabilitet til sorenskriveren og til partene. Han brøt derved også den lojalitetsplikten han har. Han brøt kontradiksjonsprinsippet ved ikke å opplyse om postmannsordningen. I første omgang avviste han mortifikasjonssøksmålet med urette. Han opptrådte aggressivt i et forberedende rettsmøte, der han blant annet uttalte at saken "hører ikke hjemme" i domstolene og ga uttrykk for at han "skjønner tegningen". Han avskar vitner og berammet ikke hovedforhandlingen før han ble minnet på det. Han tillot motparten å føre muntlig bevis om innholdet av IDD-rapporten til tross for at de ankende parter ikke hadde fått medhold i kravet om fremleggelse av den samme rapporten. Han stoppet de ankende parters

prosessfullmektig under utspørringen av sentrale vitner og var ellers forutinntatt og aggressiv mot advokaten med utallige avbrytelser. Videre tvang han Finn Byberg til å gi opplysninger om en tidligere arbeidsgiver. Han tildelte seg selv bevissikringsaken uten å fortelle det til partene og til sorenskriveren. At Saue under ankeforhandlingen i lagmannsretten karakteriserte mortifikasjonssaken som en "drittsak" kan bare forstås som en bekreftelse på hans forutinntatthet fra begynnelsen.

Erstatning for pådratte saksomkostninger kreves med hjemmel domstoloven § 200 fjerde ledd jf. tvisteloven § 20-12. At regelen i tvisteloven gir hjemmel for krav om saksomkostnader i saker om overtredelse av EMK, følger av forarbeidene til tvisteloven, jf. Innst. O. nr. 110 (2004-2005) punkt 20.1.4.3. Av Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) punkt 22.6.5 fremgår det at det var lovgivers hensikt at staten i større grad skulle få ansvar for merkostnader påført partene ved feil fra rettens side. Etter skadeserstatningsloven § 2-1 er domstolene ansvarlige som arbeidsgiver for arbeidstakers forhold i tjenesten. Det vises også til EMK artikkel 13 og artikkel 41 og en omfattende praksis fra EMD, der den negative interesse, typisk saksomkostninger, er blitt erstattet.

Treårsregelen i foreldelsesloven § 9 kommer til anvendelse. Fristen i tvisteloven § 20-12 er en nasjonal særregel som ikke gjelder ved brudd på EMK. Den begynte uansett ikke å løpe før de ankende parter ble kjent med forholdene som begrunner konvensjonsbruddet, og opplysninger om dette ble holdt tilbake.

Etter EMK er det ikke nødvendigvis noe krav til årsakssammenheng, så lenge det dreier seg om kostnader som etter sin art er saksomkostnader og disse dokumenteres ved fremlagte bilag. Det vises til Lindheim and others v. Norway og Walston (No.1) v. Norway. Dokumentasjonen er ikke bestridt av staten. Kravet er moderat, og det er ikke krevd tapt arbeidsfortjeneste for de ankende parter.

Dersom det er et krav til årsakssammenheng, må det ved vurderingen tas utgangspunkt i de ankende parters opplevelse av saken. De ville sannsynligvis ha stoppet prosessen og ikke gått videre dersom de hadde kjent til omstendighetene som innebærer konvensjonsbrudd, muligens krevd overføring til en annen domstol. Hva som i så fall ville skjedd fra tingrettens side, kan ingen si noe sikkert om. Denne usikkerheten må staten være ansvarlig for. Det foreligger ingen uaktsom medvirkning fra de skadelidtes side. Det vises til Rt. 1984 side 466.

Det kreves full erstatning, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd.

Når det gjelder oppreisningskravet, vises til EMK artikkel 41 og for eksempel Sigurdsson v. Iceland.

Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana har nedlagt slik påstand:

1. Dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland var i perioden november 2011 til ca. 10. november 2012 inhabil til å behandle sak nr. 11-108237PRI-STAV ved Stavanger tingrett, hvilket krenket saksøkernes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 1.
2. Selve tilblivelsen – og mangel av meddelelse til saksøkerne om – den såkalte "Postmannsordningen" av Richard Saue i sak nr. 11-108237PRI-STAV er ulovlig og bryter med det kontradiktoriske prinsipp og "prinsippet om likebehandling". Dette krenket saksøkernes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 1.
3. Richard Saue tildelte seg selv "bevissikringssaken", sak nr. 12-172830TVI-STAV. Dette er et brudd på prinsippet om at retten skal være "established by law", hvilket krenket saksøkernes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 1.
4. Dommer Richard Saue var i perioden ca. 25. juni 2012 til dags dato inhabil til å behandle sak nr. 11-108237PRI-STAV og 12-172830TVI-STAV, hvilket krenket saksøkernes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 1.
5. Saksøkerne blir erstattet sitt økonomiske tap på kroner 2 828 753 for de saker som verserte mellom dem og Statoil ASA ved Stavanger tingrett i perioden september 2009 til juni 2015.
6. Subsidiert påstand 5.
I det tilfelle retten ikke finner det mulig å kompensere i hht. nasjonale regler for det økonomiske tap som krevd i påstand 5, tilkjennes saksøkerne kompensasjon oppad begrenset til kroner 2 828 753 for de saker som verserte mellom dem og Statoil ASA ved Stavanger tingrett i perioden september 2009 til juni 2015 i hht. EMK Art 13, jmf. 41.
7. De personlige saksøkere tilkjennes ikke-økonomisk erstatning, kompensasjon, oppad begrenset til kroner 260 000 til hver av de personlige saksøkere.
8. Saksøkerne tilkjennes saksomkostninger for ankebehandlingen i Borgarting Lagmannsrett og behandlingen i Oslo tingrett.

Ankemotparten, Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet har i hovedtrekk anført:

Anken gjelder rettsanvendelsen.

Kravet om fastsettelsesdom for konvensjonskrenkelse må avvises, jf. tvisteloven § 1-3. Det er ikke adgang til å reise fastsettelsessøksmål for nasjonale domstoler om at en tidligere domstolsbehandling er i strid med EMK når saken er rettskraftig avgjort. En slik adgang ville undergrave rettskraftreglene og åpne for mange saker om EMK, som har et stort virkeområde. Den som mener seg utsatt for feil eller konvensjonskrenkelser, er henvist til å begjære gjenåpning eller bringe saken inn for EMD. Dette er en løsning som er bevisst valgt fra lovgivers side. Det vises til forarbeidene: Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) side 154 og Innst. O. nr. 110 (2004-2005) og Schei m.fl., Tvisteloven Kommentartutgave side 29.

Ordningen samsvarer også med systemet etter EMK, jf. for eksempel *Esertas v. Lithuania* avsnitt 20-22 og *Kudla v. Polen* avsnitt 151.

Dersom lagmannsretten kommer til at kravet ikke skal avvises, må staten frifinnes.

Det var en feil at dommerfullmektig Sikkeland behandlet saken etter juni 2012, da han ble kontaktet av Statoil om en mulig jobb i selskapet. Men feilen innebærer likevel ingen krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1. Det sentrale er om de ankende parter etter en samlet vurdering har fått en rettferdig rettergang ("fair trial"), og ved denne vurderingen må det tas utgangspunkt i situasjonen ved avgjørelsen av partenes rettigheter og plikter ("the determination of his civil rights and obligations"). Mortifikasjonssaken ble realitetsavgjort av tingrettsdommer Saue med to meddommere. Gulating lagmannsrett nektet å fremme anken, og anken over nektelsesbeslutningen ble forkastet av Høyesteretts ankeutvalg. Det er ingen tvil om at samtlige av disse dommerne var habile.

Det foreligger ingen avgjørelser som fastslår at inhabilitet hos forberedende dommer utgjør en krenkelse av EMK. Sikkelands handlinger under saksforberedelsen var ikke av en slik karakter eller hadde slik sammenheng med realitetsavgjørelsen at det kan konstateres krenkelse.

Tingrettsdommer Saue var ikke på noe tidspunkt inhabil. Det gjør ikke Saue inhabil at han under saksforberedelsen først avviste mortifikasjonssøksmålet. Om Sikkeland skulle være inhabil, blir ikke derved Saue inhabil. Saue blir heller ikke inhabil ved medvirkning til opprettelsen av postmannsordningen. En eventuell saksbehandlingsfeil innebærer ikke uten videre konvensjonskrenkelse. Det er riktig nok en presumsjon for at krenkelse av retten til kontradiksjon kan ha virket inn på avgjørelsen, men dette må alltid vurderes konkret. I denne sammenheng må det tillegges vekt at den anførte kontradiksjonssvikten knytter seg til saksbehandlingen og ikke til sakens materielle sider. Heller ikke medfører det inhabilitet at en dommer i sin prosessedelse opptrer pågående og stiller spørsmål. Ved å få spørsmål gis parten fordelen i å kunne forsvare seg, jf. *Mort v. United Kingdom*. Dommerens pågåenhet må dessuten ses i lys av prosessfullmektigenes innsats. Heller ikke Saues forhold, verken hver for seg eller samlet, innebærer noen konvensjonskrenkelse så lenge kravet til en rettferdig rettergang ved en upartisk domstol etter en helhetsvurdering er oppfylt.

Også kravet om erstatning må prinsipielt avvises, både etter domstoloven § 200 og etter tvisteloven § 20-12.

Domstoloven § 200 henger sammen med rettskraftreglene og forutsetter at staten ikke kan saksøkes på grunnlag av en rettskraftig avgjørelse. Det ville innebære en omkamp om sakens realitet som det ikke er hjemmel for. En rettskraftig avgjørelse kan bare prøves på nytt gjennom reglene om gjenåpning. De ankende parter kan opplagt ikke bygge et krav på

at saken ville fått et annet utfall uten den anførte krenkelsen, heller ikke på den "negative" årsaksbetraktningen om at kunnskap om krenkelsen ville ha medført at søksmålet var blitt trukket. Dette fremstår som en omgåelse av skranken i bestemmelsens tredje ledd, og bestemmelsen må tolkes i samsvar med sitt formål.

Tvisteloven § 20-12 inneholder en tre måneders frist for å fremme krav mot staten for dekning av sakskostnader. Fristen er langt oversittet, og det er ikke begjært oppfriskning.

Subsidiært må staten frifinnes for erstatningskravet fordi det ikke foreligger årsakssammenheng mellom den anførte krenkelsen og sakskostnadene som utgjør tapet. Det er de ankende parter som har bevisbyrden for at kravet til årsakssammenheng er oppfylt. Her gjelder ingen omvendt bevisbyrde, idet staten ikke har anført noen hypotetisk årsakskonkurranse. Det sannsynlige forløpet dersom de ankende parter hadde fått kjennskap til Sikkelds forhold, var at han ville ha blitt erstattet av en ny forberedende dommer i perioden august-november 2012, og ikke at saksøkerne hadde trukket hele saken. Uttalelser i prosesskriv tilsier at de ankende parter først og fremst ville ha bedt om en ny dommer eller om å få saken overført til en annen domstol.

Kravet om oppreisning/kompensasjon for ikke-økonomisk tap må prinsipielt avvises fordi det bygger på at de ankende parter er misfornøyde med realitetsbehandlingen av saken, jf. domstoloven § 200. Tvisteloven § 20-12 gjelder bare sakskostnader og kommer ikke til anvendelse her.

Subsidiært må staten frifinnes for oppreisningskravet fordi oppreisning krever særskilt hjemmel, og noen slik hjemmel finnes ikke. Skadeserstatningsloven § 3-5 gir ikke hjemmel. EMK artikkel 41 gjelder bare for EMD. Et oppreisningskrav grunnet på EMK artikkel 13 kan heller ikke føre frem. Et eventuelt konvensjonsbrudd har ikke fått skadevirkninger for saksøkerne. Det er heller ikke noe krav etter artikkel 13 at det gis oppreisning, idet en konstatering av krenkelsen kan innebære tilstrekkelig reparasjon. Atter subsidiært er de fremsatte oppreisningsbeløpene vesentlig for høye.

I medhold av tvisteloven § 9-6 tredje ledd kan lagmannsretten unnlate å ta stilling til avvisningsspørsmålene dersom den finner det klart at det er grunnlag for frifinnelse.

Staten har nedlagt slik påstand:

Prinsipalt: Tingrettens dom oppheves og saken avvises fra domstolene.

Subsidiært: Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes i spørsmålet om brudd på EMK artikkel 6 nr. 1. Saksøkernes anke forkastes.

I begge tilfeller: Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet tilkjennes sakskostnader for begge instanser.

Lagmannsretten ser slik på saken:

Lagmannsretten behandler først spørsmålet om kravet om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd må avvises.

Som grunnlag for avvsningspåstanden har staten først og fremst vist til tvisteloven § 1-3, lovens forarbeider og til rettskraftreglene. Tvisteloven § 1-3 lyder slik:

- (1) Det kan reises sak for domstolene om rettskrav.
- (2) Den som reiser saken, må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til saksøkte. Dette avgjøres ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning til det.

Et krav om dom for at bestemte handlinger er i strid med norske konvensjonsforpliktelser, er i utgangspunktet et rettskrav, jf. Schei m.fl., Tvisteloven Kommentartutgave (2013) side 29 med videre henvisninger. I utgangspunktet er det derfor adgang til å reise fastsettelsessøksmål med krav om dom for at det foreligger brudd på en inkorporert menneskerettskonvensjon, jf. Rt. 2003 side 301 avsnitt 39 og Rt. 2009 side 477. Det samme er uttrykkelig sagt i Rt. 2011 side 1666 avsnitt 32, der det også fremgår at saksøker i slike tilfeller – som ellers – må påvise at han har en aktuell rettslig interesse i å få dom for kravet, jf. tvisteloven § 1-3 andre ledd. Det følger av avsnitt 39 i samme avgjørelse at staten da er rett saksøkt – normalt ved vedkommende departement.

I forbindelse med vedtakelsen av tvisteloven ga lovgiver uttrykk for at særlige hensyn gjorde seg gjeldende ved krav om fastsettelsessøksmål for konvensjonsbrudd i forbindelse med domstolenes behandling av en sak. I Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) heter det side 154:

Ofte blir det gjort gjeldende at en bestemmelse i en menneskerettskonvensjon er overtrådt under domstolenes saksbehandling, for eksempel fordi rettergangen hevdes å krenke retten til en rask og rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 nr. 1, eller fordi det i en straffesak er tillatt opplesning av politiforklaringer i strid med EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav d. Departementet anser det klart at det ikke bør åpnes for et nytt selvstendig søksmål om hvorvidt domstolenes behandling oppfylte menneskerettskonvensjonens krav, heller ikke der domstolene selv har unnlatt å ta stilling til det menneskerettslige spørsmålet. Når det foreligger rettskraftig dom i en sak, må spørsmålet om domstolsbehandlingen er i strid med en bestemmelse i en menneskerettskonvensjon, eventuelt avgjøres ved en klage til konvensjonsorganet.

På den annen side forekommer det tilfeller hvor det ikke finnes noe annet rettsmiddel til å få prøvd menneskerettsstrid enn søksmål for domstolene. Departementet anser det som utvalget klart at det må være adgang til å få fremmet et slikt søksmål når den aktuelle menneskerettskonvensjon stiller krav om et effektivt rettsmiddel, slik EMK artikkel 13 og SP artikkel 2 nr. 3 gjør. Departementet viser her også til avgjørelsen i Rt. 2003 side 301, som gjaldt et søksmål for å få prøvd om iverksettelse av en undersøkelsessak etter barnevernloven § 4-3 var i strid med EMK, jf. 11.8.1 foran.

Departementet er enig med utvalget i at dette hensiktsmessig kan oppnås innenfor rammen av den alminnelige regel om søksmålsbetingelsene i lovforslaget § 1-3.

Uttalelsen står i proposisjonens kapittel 11.8, der departementet drøfter om det bør innføres en særregel for krav om fastsettelsesdom for brudd på menneskerettskonvensjoner. Departementets konklusjon på side 155 i proposisjonen var at det ikke var behov for noen særregel, idet det generelle kravet til aktuell søksmålsinteresse ville ivareta de nevnte hensyn.

Dette synspunktet ble fulgt opp under behandlingen av tvisteloven i Stortinget. I Innst. O. nr. 110 (2004-2005) uttalte Justiskomiteen side 31:

Komiteen støtter også departementet i at det ikke bør åpnes for et nytt selvstendig søksmål om hvorvidt domstolens behandling oppfylte menneskerettskonvensjoners krav, heller ikke der domstolene selv har unnlatt å ta stilling til det menneskerettslige spørsmålet.

Slik lagmannsretten forstår disse uttalelsene, forutsatte Justiskomiteen at adgangen til å få fastsettelsesdom i et tilfelle som vårt skulle være avskåret selv der domstolen har unnlatt å ta stilling til spørsmålet om konvensjonsbrudd. I vår sak var ikke konvensjonsbruddet noe tema overhodet under domstolsbehandlingen, og spørsmålet blir om adgangen til å få fastsettelsesdom også da skal være avskåret. Schei m.fl., *Tvisteloven Kommentartutgave* (2013) side 29 synes å mene at dette vil være å gå for langt, men trekker ingen klar konklusjon og faller ned på at det uansett vil være et spørsmål om saksøkerne kan påvise et reelt behov for å få fastsettelsesdom. Lagmannsretten legger etter dette til grunn at det i utgangspunktet skal mer til for å kunne påvise et reelt behov i tilfellene der den anførte konvensjonsstriden består i feil gjort av en domstol under rettergang enn ved andre feil.

Spørsmålet for lagmannsretten blir således om de ankende parter nå har en aktuell rettslig interesse i å få fastsettelsesdom for at Stavanger tingretts behandling av mortifikasjonssaken og bevissikringssaken var i strid med EMK artikkel 6 nr. 1. I kravet til aktuell rettslig interesse ligger som nevnt et krav om at saksøkeren – her de ankende parter – har et reelt behov for å få fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd.

Søksmålet vil i utgangspunktet ikke endre saksøkernes rettsstilling for så vidt gjelder de krav som ble behandlet av Stavanger tingrett, og senere Gulating lagmannsrett og Høyesteretts ankeutvalg. Disse kravene er rettskraftig avgjort mellom partene. Dette gjør at de ankende parter har behov for nå å få fastsettelsesdom for konvensjonskrenkelse, er mindre.

Ved vurderingen av behovet må det også tas hensyn til arten og alvorret av de påberopte krenkelsene. For avvinningsformålet er det tilstrekkelig for lagmannsretten å påpeke at dommerfullmektig Sikkeland, hvis inhabilitet synes å være den sentrale innvendingen de ankende parter har hatt til Stavanger tingretts saksbehandling, bare var forberedende

dommer i en periode under saksforberedelsen. Det er ikke holdepunkter for at Sikkelands inhabilitet har hatt betydning for resultatet av mortifikasjonssaken i tingretten. Realiteten i saken ble avgjort av tingrettsdommer Saue med to meddommere. Inhabilitetsinnsigelsene mot Saue synes etter lagmannsrettens oppfatning svakt fundert, uten at lagmannsretten finner det nødvendig å ta endelig stilling til inhabilitetsspørsmålet for hans vedkommende. Tingrettens dom er dessuten grundig vurdert av Gulating lagmannsrett, hvis nektelsesbeslutninger igjen er prøvd av Høyesteretts ankeutvalg uten at det ble funnet avgjørende svakheter. At graden av den påståtte krenkelsen kan tas i betraktning, er forutsatt blant annet i Rt. 2003 side 301 avsnitt 45. Det samme synes forutsatt i EMDs egen praksis, jf. for eksempel i Ekeberg m.fl. mot Norge avsnittene 41 flg.

Det er videre ikke påvist alvorlige konsekvenser for noen av saksøkerne som følge av de feil som hevdes å være gjort. Lagmannsretten kommer nedenfor til at det ikke er årsakssammenheng mellom de anførte konvensjonsbruddene og de saksomkostninger som de ankende parter har hatt i forbindelse med mortifikasjonssaken og bevissikringssaken, og som nå kreves erstattet. Ved vurderingen av om de ankende parter har et reelt behov for fastsettelsesdom, må det også tas i betraktning at de samme parter etter det opplyste har gått til erstatningssøksmål mot Statoil. Videre må det tas hensyn til at de fikk medhold i Tilsynsutvalget for dommere hva gjelder Sikkelands håndtering av saken, jf. prinsippet i EMK artikkel 13.

Når det gjelder feil som er begått i domstolene, ligger det i vårt tvisteløsningssystem at feilene skal kunne rettes opp gjennom overprøving innenfor domstolsapparatet ved anvendelse av rettsmidler mot avgjørelsene. De feil som nå påberopes å utgjøre konvensjonsstriden, hovedsakelig inhabilitet hos dommere som har behandlet mortifikasjonssaken, ville kunne vært påberopt som ankegrunn eller som grunnlag for gjenåpning, jf. tvisteloven § 29-21 andre ledd bokstav b og § 31-3 første ledd bokstav a.

De ankende parter fikk kjennskap til Sikkelands tilknytning til Statoil i juni 2013. I en e-post til Stavanger tingrett 19. juni spurte Steinar Kolnes om hvilken dato Sikkeland overdro mortifikasjonssaken til Saue og når Sikkeland forlot tingretten. E-posten var foranlediget av at de ankende parter var blitt oppmerksomme på en presentasjon av Sikkeland på LinkedIn der det fremgår at han var advokat i Statoil. På det tidspunktet var mortifikasjonssaken fortsatt ikke rettskraftig. Høyesteretts ankeutvalg avgjorde først 9. september 2013 at anken over Gulating lagmannsretts ankenektelser måtte forkastes/nektes fremmet. Fristen for å begjære gjenåpning er seks måneder fra det tidspunkt parten ble kjent med det forholdet begjæringen om gjenåpning bygger på, jf. tvisteloven § 31-6 første ledd. De ankende parter hadde anledning til å begjære mortifikasjonssaken gjenopptatt, men det var en mulighet de ikke benyttet seg av.

Hensynene bak den nasjonale retts rettskraftregler tilsier således at adgangen til å kreve fastsettelsesdom i et tilfelle som vårt, må være snever. Lagmannsretten tar ikke stilling til

om den er helt avskåret. Lagmannsretten er – etter en avveining av de hensyn som er gjennomgått ovenfor – kommet til at de ankende parter uansett ikke har et slikt reelt behov for den fastsettelsesdom som er krevd, at søksmålet kan fremmes. Det forhold at spørsmålet om konvensjonsstrid ikke var oppe for tingretten eller lagmannsretten fordi partene ikke var oppmerksomme på det, kan ikke være avgjørende. At også EMD har ansett hensynet til rettskraftreglene som relevant, fremgår for eksempel i Esertas mot Litauen avsnitt 20 følgende.

Søksmålet skulle ha vært avvist av tingretten. Tingrettens dom, slutningens punkt 1 må følgelig oppheves, og kravet om fastsettelsesdom må avvises fra domstolene.

Slik saken ligger an, trenger lagmannsretten ikke å avgjøre om Stavanger tingretts behandling av mortifikasjonssaken og bevissikringssaken representerer brudd på EMK.

Lagmannsretten skal så ta stilling til kravet om erstatning for saksomkostninger som de ankende parter er pådratt i forbindelse med de nå avsluttede sakene. Det er påberopt flere ansvarsgrunnlag.

Domstoloven § 200 siste ledd lyder slik:

For krav om at staten erstatter saksomkostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

Dette må etter lagmannsrettens syn forstås slik at tvisteloven uttømmende regulerer de erstatningskrav som er fremmet, og at domstoloven § 200 ikke kan utgjøre noe selvstendig grunnlag for statens ansvar for saksomkostnader. Dette er også forutsatt hos Bøhn, Domstoloven Kommentartutgave (2013) side 849 og side 850, med henvisning til forarbeidene til tvisteloven. I Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) side 452 heter det om tvisteloven § 20-12 at regelen er begrenset til erstatningsansvar for saksomkostnader og er ment å gi en uttømmende regulering. Det heter videre at for annet økonomisk tap som påføres som følge av feil fra rettens side, kan domstoloven § 200 og § 201 og eventuelt skadeserstatningsloven § 2-1 få anvendelse. Det samme fremgår hos Schei m.fl., Tvisteloven Kommentartutgave (2013) side 764 og side 765.

De ankende parters erstatningskrav gjelder nettopp saksomkostnader. Andre former for tap er ikke krevd erstattet. Særregelen i tvisteloven § 20-12 utelukker dermed også anvendelsen av skadeserstatningsloven § 2-1 i dette tilfelle, selv om de ankende parter har rett i at det ikke gjelder noe unntak for staten som arbeidsgiver i relasjon til arbeidsgiveransvaret.

Lagmannsretten tar så stilling til om erstatningskravet kan føre frem i medhold av tvisteloven § 20-12.

Lagmannsretten nevner at det følger av bestemmelsens tredje ledd siste punktum at det er staten ved Domstoladministrasjonen som eventuelt er ansvarlig etter § 20-12. De ankende parter har reist sak mot staten ved Justis- og beredskapsdepartementet, som i denne sammenheng således er feil motpart. Lagmannsretten påpeker også at kravet normalt skal fremsettes for overprøvingsinstansen til den domstol der feilen hevdes å være begått, jf. § 20-12 fjerde ledd, hvilket i dette tilfelle vil si Gulating lagmannsrett.

Kravet er ikke fremsatt innen fristen. Etter § 20-12 tredje ledd første punktum må et krav etter § 20-12 settes frem innen tre måneder etter at saken er rettskraftig avgjort. Mortifikasjonssaken ble rettskraftig avgjort ved Høyesteretts ankeutvalgs kjennelser 9. september 2013, der anken over den straffeprosessuelle delen av saken ble forkastet og anken over den sivilprosessuelle delen ble nektet fremmet. Bevissikringssaken ble rettskraftig ved utløpet av fristen for å anke Stavanger tingretts kjennelse 24. mai 2013. Fristen etter tvisteloven § 20-12 var således for lengst utløpt da stevning i vår sak ble tatt ut 30. juli 2014. Det er aldri bedt om oppfriskning for fristoversittelsen.

Treårsregelen i foreldelsesloven § 9 får etter dette ingen betydning. § 20-12 er som nevnt en spesialregel som uttømmende regulerer slike krav som saken gjelder, og det gjelder også fristbestemmelsen.

Under enhver omstendighet er det lagmannsrettens syn at staten måtte blitt frifunnet på grunn av manglende årsakssammenheng. Tvisteloven § 20-12 stiller krav til årsakssammenheng, jf. innledningsvis i første ledd om at en part som er påført sakskostnader "på grunn av" feil ved rettens behandling, på nærmere bestemte vilkår kan kreve tapet erstattet. På dette punkt slutter lagmannsretten seg til tingrettens begrunnelse i dommen side 19 og 20:

Retten kan dessuten vanskelig se at det er årsakssammenheng mellom Stavanger tingretts handlemåte og de oppståtte sakskostnadene. Saksøkernes påstand om "nullstilling" hva angår sakskostnader som følge av Sikkelands inhabilitet, ut fra en betraktning om at man i så fall ville avstått fra videre forfølgning av saken, blir etter rettens syn forfeilet. Uten at man eventuelt går inn på hva utfallet av mortifikasjonssaken ville blitt, gir det på den annen side ikke mening å stille spørsmål om sakskostnadene ville oppstått dersom Sikkelands inhabilitet tenkes borte. Den riktige betraktningmåten må, slik retten ser det, være at kunnskap om det inhabiliserende forhold ville ført til en innsigelse fra saksøkernes side, hvilket i neste omgang mest sannsynlig ville ført til at en annen dommer enn Sikkeland ble satt til å være ansvarlig for den videre saksforberedelsen. I så måte vises til sorenskriver Helge Bjørnstad's vitneprov. En slik reparasjon av habilitetsfeilen ville ikke medført bortfall eller reduksjon av saksøkernes kostnader. Som også nevnt ovenfor bemerker retten dessuten at virkningen av Sikkelands inhabilitet ikke ville blitt tillagt ubetinget virkning etter tvisteloven § 29-21 annet ledd bokstav b, jf. § 20-12 første ledd bokstav a. Den ville derimot blitt vurdert etter § 29-21 første ledd, jf. Anders Bøhn, Domstoloven Kommentartutgave 2. utgave side 364. På bakgrunn av konstateringen av fristoversittelse og manglende årsakssammenheng, finner retten ikke grunn til å gå

inn på alternativet i i § 20-12 første ledd bokstav b, om retten er "*vesentlig å bebreide*".

At de ankende parter først og fremst ville ha bedt om en ny dommer (verken Sikkeland eller Saue) dersom de hadde fått kjennskap til de forholdene som er anført som ansvarsbetingende feil, underbygges av en e-postkorrespondanse mellom Steinar Kolnes og advokatfullmektig Nordstrøm 22. juni 2012. Kl. 16.07 skrev Kolnes at han "... hadde ikke hatt noe imot en helt ny dommer i denne saken. ... Vi tar en prat internt for å finne ut om vi bør kreve en ny dommer." Uttalelser i ankeerklæringen punkt 4.2 underpunkt 4 tilsier også at de ankende parter ville ha ønsket en ny dommer i saken under henvisning til at "[m]ed en annen dommer ville det blitt en helt annen tillatt bevisføring, en annen bevisvurdering og ikke minst en helt annen dom der saksøkerne ville ha vunnet frem i saken". Under ankeforhandlingen ble det sagt fra de ankende parters side at de ville ha trukket seg eller krevd bytte av domstol. Også ved en overføring av saken til en annen domstol, ville de samme sakskostnadene påløpt. Etter dette kan lagmannsretten ikke se at de ankende parter har ført bevis for at det er årsakssammenheng mellom Stavanger tingretts behandling av de to sakene og de saksomkostningene som kreves erstattet.

Lagmannsretten tilføyer – som nevnt i tilknytning til avvísingsdrøftelsen – at det ikke er grunnlag for å slå fast at resultatet i mortifikasjonssaken ville blitt et annet om de ankende parter hadde vært oppmerksomme på Sikkelands tilknytning til Statoil og hadde bedt om – og fått – en ny forberedende dommer. De ankende parter har heller ikke sannsynliggjort at resultatet ville blitt et annet om en annen fagdommer enn tingrettsdommer Saue hadde deltatt ved pådømmelsen. Retten var satt med meddommere, og dommen var enstemmig. Etter en grundig vurdering ble anken over dommen nektet fremmet av Gulating lagmannsrett, og lagmannsrettens beslutninger ble opprettholdt av Høyesteretts ankeutvalg.

På denne bakgrunn er det ikke nødvendig for lagmannsretten å gå nærmere inn på de øvrige vilkårene etter § 20-12.

Subsidiært har de ankende parter påberopt EMK artikkel 13 og artikkel 41 som grunnlag for kravet om erstatning for saksomkostninger.

Det kan ikke være tvilsomt at et krav om erstatning hjemlet i EMK, enten det er artikkel 13 eller artikkel 41, også må forutsette at det er årsakssammenheng mellom krenkelsen og det tapet som kreves erstattet. Som eksempel når det gjelder artikkel 41 viser lagmannsretten til Sanchez Cardenas mot Norge avsnitt 58. Den manglende årsakssammenheng som er konstatert ovenfor mellom de påståtte konvensjonskrenkelsene og de pådratte saksomkostnadene, må på tilsvarende måte være til hinder for et ansvar med direkte hjemmel i EMK.

Art 41 gjelder dessuten bare ansvar som ilegges av EMD. Det heter i artikkel 41 at "[d]ersom Domstolen finner at brudd ... har funnet sted, ..., skal Domstolen om nødvendig tilkjenne den krenkede part rimelig erstatning". Som også tingretten har påpekt, underbygges en slik forståelse av norsk rettspraksis, jf. Rt. 2004 side 1868. Artikkel 41 kan derfor under ingen omstendighet hjemle et erstatningskrav som fremsettes for nasjonale domstoler.

Erstatningskravet kan således heller ikke føre frem på disse grunnlag.

Lagmannsretten behandler så kravene om oppreisning i punkt 6 og punkt 7 i de ankende parters påstand.

Et krav om oppreisning må ha hjemmel i lov, jf. Rt. 2013 side 805 avsnitt 24:

Reglene om oppreisning er – i motsetning til mye av den øvrige erstatningsretten – først og fremst et resultat av lovgivning, og Høyesterett har i flere avgjørelser bygget på at et krav om oppreisning må være forankret i lov, jf. Rt-1986-1326 og HR-2012-695-U. At nyere rettspraksis i større grad enn før fremhever oppreisningens betydning som kompensasjon for fornærmede, endrer ikke dette utgangspunktet.

Lagmannsretten er ikke kjent med noen hjemmel i nasjonal lovgivning for å tilkjenne oppreisning i vår sak. Skadeserstatningsloven § 3-5 gjelder ikke i et tilfelle som dette, idet de påståtte konvensjonskrenkelsene ikke er omfattet av oppregningen. Lagmannsretten viser for øvrig til tingrettens begrunnelse side 20 i dommen, som er dekkende også for lagmannsrettens syn.

Oppreisning kan heller ikke kreves i medhold av EMK artikkel 41, som bare gjelder krav mot EMD, jf. ovenfor.

EMK artikkel 13 lyder slik i norsk oversettelse:

Enhver hvis rettigheter og friheter fastlagt i denne konvensjonen blir krenket, skal ha en effektiv prøvningsrett ved en nasjonal myndighet uansett om krenkelsen er begått av personer som handler i offisiell egenskap.

Lagmannsretten slutter seg til tingrettens utgangspunkt om at oppreisning etter omstendighetene kan tilkjennes av nasjonale domstoler i medhold av artikkel 13. Selv der det er konstatert en krenkelse, har ikke den krenkede noe ubetinget krav på oppreisning, jf. Rt. 2004 side 1868 avsnitt 74. Om det i det enkelte tilfelle er grunnlag for å tilkjenne oppreisning, vil avhenge av en samlet skjønnsmessig vurdering. Lagmannsretten viser til tingrettens begrunnelse på dette punkt, med videre henvisning til Stenvik.

Tingretten fant at Sikkelands inhabilitet innebar en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1, men mente likevel at saksøkerne (de ankende parter) ikke hadde krav på oppreisning for krenkelsen. I motsetning til tingretten har lagmannsretten ikke tatt uttrykkelig stilling til spørsmålet om konvensjonskrenkelse. Lagmannsretten finner det heller ikke nødvendig å ta stilling til spørsmålet for å kunne ta stilling til kravet om oppreisning. Lagmannsretten nøyer seg med å peke på at saksforberedelsen av mortifikasjonssaken i Stavanger tingrett var uheldig. Det vises til at dommerfullmektig Sikkeland fikk kritikk av Tilsynsutvalget for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk ved ikke å ha varslet sorenskriveren om sitt ansettelsesforhold i Statoil. Tingrettsdommer Saue fikk ikke formell kritikk, men det fremgår av Tilsynsutvalgets avgjørelse at det "kan synes som" også Saue opptrådte ubetenksomt da Sikkeland kom til ham og fortalte om ansettelsen. Som erfaren dommer burde Saue ha veiledet dommerfullmektigen, ved at han ideelt sett burde ha anbefalt dommerskifte, henvist dommerfullmektigen til sorenskriveren eller selv orientert sorenskriveren.

Den uheldige saksbehandlingen har imidlertid ikke fått alvorlige skadevirkninger for de ankende parter. Under drøftelsen av kravet til årsakssammenheng ovenfor kom lagmannsretten til at det ikke er årsakssammenheng mellom Stavanger tingretts håndtering av mortifikasjonssaken på den ene siden og de pådratte saksomkostninger og domsresultatet på den andre siden. Som nevnt der har de ankende parter heller ikke sannsynliggjort at resultatet ville blitt et annet dersom Sikkeland ikke hadde opptrådt kritikkverdigg eller om det var kommet en ny saksforberedende dommer. At de ankende parter kan ha følt en viss frustrasjon underveis, har lagmannsretten forståelse for, men de er ikke påført noe vesentlig velferdstap eller andre dokumenterte skadevirkninger. Ved vurderingen av om det er grunnlag for å pålegge staten å yte oppreisning, har lagmannsretten også lagt vekt på at de ankende parter har fått tilstrekkelig reparasjon i og med Tilsynsutvalgets avgjørelse. Noe krav om at effektiv reparasjon må innebære en økonomisk kompensasjon, ligger ikke i artikkel 13. Det vises til Rt. 2015 side 345, Rt. 2014 side 249 og HR-2014-714-U.

Etter dette er lagmannsretten kommet til at det heller ikke er grunnlag for å tilkjenne oppreisning i medhold av EMK artikkel 13, og staten må frifinnes for oppreisningskravene.

Anken fra Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana har ikke ført frem. Staten har fått medhold i sin anke og har etter tvisteloven § 20-2 første og andre ledd vunnet saken. Etter hovedregelen har staten i utgangspunktet krav på full erstatning for sine saksomkostninger fra Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana. Lagmannsretten er imidlertid kommet til at tungtveiende grunner gjør det rimelig at disse delvis fritas for saksomkostningsansvaret etter unntaksregelen i § 20-2 tredje ledd. Ved denne avgjørelsen har lagmannsretten særlig lagt vekt på at de tapende parter hadde grunn til å få saken prøvd fordi Stavanger tingretts behandling av mortifikasjonssaken var

kritikkverdig, at saken har reist vanskelige rettslige problemstillinger, herunder at det siste grunnlaget for avvisning av kravet om fastsettelsessøksmål først ble fremmet for lagmannsretten kort tid før ankeforhandlingen, og styrkeforholdet mellom partene. Lagmannsretten tilføyer at de tapende parter også har hatt et sterkt behov for å renvaske seg for korrupsjonsmistankene, som var basert på en helt foreløpig rapport og som i ettertid i alle fall ikke er blitt underbygget.

Statens prosessfullmektig har for behandlingen i lagmannsretten krevd dekket 108 900 kroner, hvorav 82 650 kroner utgjør salær og resten utgifter til utdrag og vitner. I tillegg kommer ankegebyret. Omkostningene anses nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd. Av dette pålegges de tapende parter å erstatte 50 000 kroner, fastsatt skjønnsmessig.

Ved avgjørelsen av saksomkostningene for tingretten, legges lagmannsrettens resultat til grunn, jf. tvisteloven § 20-9 andre ledd. Også her er lagmannsretten kommet til at de tapende parter delvis bør fritas for erstatningsansvaret, med samme begrunnelse som ovenfor. For tingretten krevde statens prosessfullmektig dekket tilsammen 102 152 kroner, hvorav 95 700 kroner utgjorde salæret og resten utgifter til kopiering og vitner. Omkostningene anses nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd. Av det samlede beløpet pålegges de tapende parter å erstatte, skjønnsmessig fastsatt, 50 000 kroner.

Dommen er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. Kravet om fastsettelsesdom for konvensjonskrenkelse avvises fra domstolene. Tingrettens dom, slutningens punkt 1 oppheves.
2. For øvrig forkastes anken fra Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana.
3. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana én for alle og alle for én 50 000 – femtitusen – kroner til staten ved Justis- og beredskapsdepartementet innen to uker fra forkynnelsen av denne dommen.
4. I saksomkostninger for tingretten betaler Ole Martin Kolnes, Steinar Kolnes, Arne Helvig, Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Limited Ghana én for alle og alle for én 50 000 – femtitusen – kroner til staten ved Justis- og beredskapsdepartementet innen to uker fra forkynnelsen av denne dommen.

Jørgen F. Brunsvig

Hedda Remen

Lars Edvard Landsverk

Dokument i samsvar med undertegnet original.

Hilde Hartwig, signert elektronisk.

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten. Ankefristen avbrytes av rettsferien. Rettsferie er følgende: Rettsferiene varer fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar, jf domstolloven § 140.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegjensstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegjensstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

4. ankeinstansen
5. navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
6. hvilken avgjørelse som ankes
7. om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
8. det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
9. de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
10. den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
11. de bevisene som vil bli ført
12. grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
13. den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.